

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ**

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет культурології та соціальних комунікацій

Кафедра музейно-туристичної діяльності

НУМІЗМАТИКА В МУЗЕЙНИЦТВІ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»
ОП «Музейно-екскурсійна діяльність»

Харків – 2024

УДК 737:069.4

Н 89

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК

(протокол № 2 від 16.09.2024 р.)

Рецензенти:

Щербань А.Л., доктор культурології, доцент,
доцент кафедри музейно-туристичної діяльності
Харківської державної академії культури

Бубенок О. Б., доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського
НАН України

Укладач:

Тортіка М. В., доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри музейно-туристичної діяльності ХДАК.

Н 89 НумізMATика в музейництві : програма та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти зі спец. 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство», ОП «Музейно-екскурсійна діяльність» / М-во культури та стратег. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т культурології та соц. комунікацій, Каф. музейно-туристичної діяльності ; [уклад. М.В. Тортіка]. Харків : ХДАК, 2024. 28 с.

Навчальний курс «НумізMATика в музейництві» являє собою важливий компонент у підготовці бакалаврів зі спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Зміст курсу розкриває специфіку розвитку світової монетної справи, допомагає вивченню монетного матеріалу та аналізу музейних нумізMATичних колекцій світового та загальнонаціонального рівня. Курс є логічним продовженням попередніх музеєзнавчих курсів.

УДК 737:069.4](073)

© Харківська державна академія культури, 2024 р.

© Тортіка М.В., 2024 р.

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
НУМІЗМАТИКА В МУЗЕЙНІЦТВІ**

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 02 Культура і мистецтво (шифр і назва)	Курс за вибором
Індивідуальне науково-дослідне завдання не передбачене	Спеціальність Музезнавство, пам'яткознавство Освітня програма Музейно-екскурсійна діяльність	Рік підготовки
		2-й (бакалаврський)
Загальна кількість годин – 90		Семестр
		2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача вищої освіти – 3	Другий(бакалаврський) рівень вищої освіти	Лекції
		26
		Семінарські
		10
		Практичні
		14
		Вид контролю: залік

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – це вивчення монетного матеріалу і музейних нумізматичних колекцій, що обумовлено необхідністю професійної класифікації основних напрямків і нових тенденцій, характерних для розвитку світової музейної мережі. В даному випадку мова йде про конкретні музейні інституції (тобто їхні фонди, напрями комплектування та специфіку науково-дослідницької роботи). Оскільки саме музей є центром зберігання, інтерпретації та популяризації світової культурної спадщини частиною якого є монета і вся система монетного обігу з найдавніших часів і до сьогодення.

Загальні та фахові компетентності, які формує дисципліна.

Загальні компетентності:

- ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК2. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК3. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
- ЗК4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).
- ЗК8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Фахові компетентності:

ФК1. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо відповідно до розуміння тенденцій розвитку музейної та пам'яткоохоронної галузі.

ФК2. Здатність оцінювати найважливіші події та явища української історії у контексті світової історії.

ФК3. Здатність діяти відповідно до чинного законодавства (України та міжнародного) щодо музейної та пам'яткоохоронної діяльності.

ФК4. Здатність до експозиційної, науково-фондової, культурно-просвітницької діяльності на основі професійно профільованих знань.

ФК6. Здатність до атрибуції й експертизи об'єктів історико-культурної спадщини.

ФК8. Здатність забезпечувати ефективне використання та популяризацію об'єктів історико-культурної та природної спадщини відповідно до пам'яткоохоронного законодавства.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Використовувати міждисциплінарний підхід в атрибуції об'єктів історико-культурної спадщини.

ПРН 2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі.

ПРН 4. Визначати стан збереженості музейних предметів, об'єктів історико-культурної спадщини, пам'яток природи та розробляти програму відповідних пам'яткоохоронних заходів.

ПРН 5. Здійснювати первинну реєстрацію та подальшу наукову інвентаризацію музейних предметів.

ПРН 7. Здійснювати первинну консервацію нововиявлених пам'яток.

ПРН 10. Здійснювати, згідно з чинними інструкціями, експертизу пошкоджених пам'яток для визначення методів реконструкції / реставрації та вчасну передачу експонатів до реставраційного відділу.

ПРН 12. Досліджувати та інтерпретувати історико-культурну інформацію музейних предметів, об'єктів культурної спадщини, природних пам'яток.

ПРН 18. Виконувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та представляти результат вчасно.

ПРН 20. Застосовувати інформаційно-комп'ютерні технології у професійній діяльності

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання та підсумкова форма контролю

Оцінки виставляються відповідно до тих критеріїв, які спеціально розробив викладач. Ці критерії загального характеру отримали відображення в методичних матеріалах до курсу "Нумізматика в музейництві". Водночас, вони можуть бути надані кожному конкретному студенту персонально у разі його бажання ознайомитися з системою оцінювання індивідуально. Загалом підсумком роботи має стати усне опитування під час спеціально відведеного для заліку заняття. У рамках відповіді на запитання заліку (підсумкової форми контролю) необхідно відповідати конкретно, повно, із залученням характерних прикладів та аналогій. Студент має показати не тільки знання по суті питання, а й окреслити характер спеціальної літератури та джерел.

Рівень сприйняття матеріалу, що викладається в курсі, і характер його фахової інтерпретації студент має продемонструвати в процесі реалізації таких форм роботи:

1. Участь у роботі семінарського заняття;
2. Підготовка виступу / доповіді із заздалегідь підготовленою презентацією;

3. Участь у підготовці практичного заняття;
4. Можлива спільна робота зі студентами старших курсів, які вивчають теорію і практику комплектування (участь у роботі з підготовки уніфікованих паспортів).

**Критерії оцінювання результатів навчання
за 100 бальною рейтинговою шкалою**

Загалом пропонована студентом відповідь має бути ємною, точною, логічно обґрунтованою. Вітається використання методів міждисциплінарності. Особливої повноти відповіді студента додасть творча складова, залучення методів не тільки історичного, а й мистецтвознавчого аналізу. З огляду на не лише музеологічний, а й історичний характер дисципліни бажано продемонструвати під час виступу вміння формулювати мету і завдання своєї відповіді, специфіку академічного підходу, логіку компаративного аналізу, точність висновків. Залежно від частки підсумкової складової (залік) кількість балів за конкретну форму роботи може варіюватися, але загалом загальна сума балів усього курсу "Нумізматика в музейництві" має відповідати 100 балам:

Для заліку

Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Підсумковий контроль (залік)
10 %	15 %	15 %	15 %	25 %	20 %

Кількість тижнів для теоретичної підготовки – 15, тем – 5.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни

Назва тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		Лекції	Семін.	Прак.	Сам. роб.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Тема 1. Виникнення металевих грошей та їх значення	6	6			
Тема 2. Періодизація монетної справи в добу Античності	22	6	4	4	8
Тема 3. Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя	22	6	4	4	8
Тема 4. Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи	16	6	2	4	4
Тема 5. Монети як пам'ятка світової культури	24	2		2	20
Разом:	90	26	10	14	40

ЗМІСТ КУРСУ

Курс структурно складається з п'яти тем, кожна з яких, своєю чергою, складається з підтем (кількість підтем 11), що розкривають загальний зміст, мету і завдання конкретної структурної одиниці курсу.

Тема 1. Виникнення металевих грошей та їхнє значення

(Тема передбачає: вивчення основних цілей та завдань курсу; понять и методів нумізматики як спеціальної історичної дисципліни; класифікацію монетного

колекціонування та вивчення подальшого виникнення мюнскарбінетів та унікальних музейних зібрань).

Підтема 1. Введення в нумізматику. Поява грошей. Перші монети. Перші нумізмати. Формування наукової нумізматики

Основні цілі і завдання курсу. Відокремлення нумізматики як самостійного напрямку наукового знання. Перші мюнскарбінети і відкладення перших нумізматычних колекцій. Подальша трансформація нумізматики в одну з провідних спеціальних історичних дисциплін. Джерелознавство та історіографія нумізматики. Поняття «нумізматычного колекціонування» і «монетна колекція». Перші нумізмати, їхні біографії та роль в становленні нумізматики як спеціальної історичної дисципліни.

Підтема 2 Монета як історичне джерело, її історична і художня цінність

Вивчення монети як самостійного історичного артефакту. Основні категорії нумізматики. Монетні штемпеля як показник державної приналежності монетних злитків. Специфіка монетних сплавів і характер лігатур. Особливості атрибуції (зважування, датування, хімічний аналіз, комп'ютерне моделювання, визначення внутрішньої теплоємності монет, лінгвістичний аналіз легенд і ін.) Аналіз художньої цінності монети (медалей, пам'ятних знаків), специфіка медальєрного мистецтва і поняття монетної меморії в цивілізаційному і соціокультурному контексті. Медальєрні майстра, їх художній стиль і технічна основа професійної діяльності. Нумізматычний інвентар, особливості монетного карбування і лиття. Регіональні особливості і художня стилістика (як датується матеріал) монетних портретів, а також комплексних художніх зображень.

Тема 2. Періодизація монетної справи в епоху античності

(Тему присвячено вивченню умов виникнення, уточненню специфіки монетного виробництва та характеру монетного матеріалу, а також вивченню

та подальшої структуризації монетного обігу в містах-полісах Стародавньої Греції та більш централізованої монетної системи Риму).

Підтема 3. Періодизація давньогрецьких монет

Специфіка грошового обігу і організація монетної справи в Стародавній Греції. Природа, культура і мистецтво Стародавньої Греції, відображення та семантика давньогрецьких монет. Монетні системи, засновані на сріблі, золоті та електри. Афінська монетна система як приклад стабільного межполісного грошового обігу (драхма як основа афінської грошової системи). Грошовий обіг міст Північного Причорномор'я (Херсонес, Ольвія, монети Боспорського царства та ін.). Монетний обіг (зовнішній вигляд, вартість і семантика монет) епохи еллінізму.

Підтема 4 Давньоримська монетна система

Етапи становлення давньоримської монетної системи. Романо-кампанське карбування монет. Монети епохи республіки (мідний асс, срібний денарій). Період імперії (монетний обіг та тенденції псування монет). Римські монети як джерело для вивчення давньоримської культури і побуту. Монети та політична агітація в Стародавньому Римі. Римський монетний портрет. Технологія виготовлення монет в Стародавньому Римі. Специфіка професійної діяльності римських монетних дворів (в центрі, на периферії, в армії). Монетні магістрати і роль сенату в виготовленні давньоримських монет. Монетний обіг в Східно-Римській імперії (Візантії). Семантика художніх зображень монетних артефактів Візантії.

Тема 3. Етапи становлення і динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя.

(Тема націлена на вивчення середньовічної монетної справи як у Західній Європі так і в межах Давньоруської держави. Особлива увага приділяється дослідженню середньовічних грошових емісій, які мали місце в грошовому обігу на території сучасної України).

Підтема 5. Періодизація середньовічної монетної справи в Західній Європі

Причини і умови поновлення монетного виробництва в епоху раннього Середньовіччя: варварські наслідування давньоримським монетам, християнські символи і схематичні медальєрні зображення. Монетна система (денарій) епохи Каролінгів. Грошові реформи Карла Великого і Карла Лисого. Політичні та економічні причини прискореного псування монет. Специфіка англійського монетного виробництва. Особливості французького та австрійського монетного виробництва. Флорини. Празькі гроші. Економічний закон Коперника-Грешема. Початок епохи талера (історія емісії; перший золотий і срібний еквівалент). Меморіальне значення середньовічних монетних артефактів.

Підтема 6. Монетна система Київської Русі і грошовий обіг в XI-XIV ст.

Перші золоті і срібні монети Давньоруської держави. Відображення в давньоруському монетному виробництві двох найважливіших політичних факторів: консолідації держави і прийняття християнства як державної релігії. Монетні центри Київської Русі. Спрямованість потоку куфічних дїргемів. Транзитна значимість західноєвропейських денаріїв. Арабські, скандинавські і слов'янські автори про грошовий потік на території Давньоруської держави. Куна, ногата і різана - особливості монетного рахунку домонгольської Русі. Монети Візантії в грошовому обігу Київської Русі. Давньоруські «срібняки» і «златники». Грошові злитки і специфіка безгрошового періоду в історії Київської Русі (Київська, Новгородська і Чернігівська гривні). Давньоруська грошова термінологія. Монетне виробництво Галицько-Волинської держави. Регіональне карбування князівських централізованих та татарських монет. Вплив монголо-татарських, литовських і польських емісій на грошовий обіг на території України.

Підтема 7. Специфіка середньовічного централізованого державного монетного карбування; центри монетного виробництва; особливості середньовічних грошових емісій на території сучасної України

Дїргеми і мідні пули Золотої Орди. Поступова стабілізація грошового виробництва в централізованій державі. Празькі гроші на території України.

Співвідношення понять: «полушка», «полтина», «гривня» і «алтин». Псування монет та юридичні основи державної боротьби з фальшивомонетниками. Економічні та політичні передумови монетної державної реформи; стандартизація монетної стопи і тексту легенд. Вплив грошових емісій сусідніх держав на грошовий обіг в українських землях.

Тема 4. Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи

(В межах даної теми вивчаються монети талерного типу, їх виникнення, зміцнення та девальвація в умовах політичних трансформацій нового та новітнього часу. Піднімаються питання виникнення національної української монети за часів Богдана Хмельницького, уточнюється характер та динаміка грошового обігу на території сучасної української держави)

Підтема 8. Монети талерного типу на українських землях; специфіка монетного карбування і спрямованість фінансових потоків в епоху нового та новітнього часу на території України

Талерний обіг на Заході і Сході Європи (економічний і політичний аспект). Лінгвістичний аналіз назв монет талерного типу, їх художня стилістика. Епоха великих природно-наукових відкриттів і їхнє відображення в монетному виробництві Західної Європи. Технологія монетного виробництва (Бенвенуто Челліні). Регіональна монетна реформа. Монетна система і грошова реформа централізованих держав в межах, яких існували на території України. Причини і умови появи паперових грошей. Монетна реформа Богдана Хмельницького і Петра Дорошенка (діяльність монетних дворів у Торговиці і Лисянці Черкаської). Монетна реформа 1897 (девальвація рубля). Поступове зниження купівельної вартості монет талерного типу і їх послідовний вихід із системи грошового обігу. Монети талерного типу в форматі нагородних медалей і прикрас (твори ювелірного мистецтва, посуд).

Підтема 9. Крах монетної системи Російської імперії. Грошовий обіг в Україні періоду національно-демократичної революції (1917-1921). Формування грошової системи УРСР (як суб'єкта СРСР). Грошовий обіг в сучасній Україні

Фінансова криза 1914/1917 рр. (Руйнування золотомонетного стандарту Російської імперії і припинення срібних банківських емісій). Формування регіональних центрів грошового виробництва. Грошові знаки УНР. Українські центри грошового друку періоду громадянської війни (Київ, Одеса, Івано-Франківськ, Варшава, Берлін та ін.). Зразки купюр грошових емісій Центральної Ради та УНР в колекції Національного музею історії України. Обіг російських, австрійських та німецьких монет в українських землях 1917-1920. Грошова реформа 1924 р. і формування монетної системи СРСР. Нові матеріали монетного виробництва (поява монет з нікелю). Грошові емісії в СРСР періоду Другої світової війни. Грошові реформи: 1961; 1991 рр. Формування державної монетної системи України (перша емісія 1995 року, реформа 1996 року, золота емісія 1997). Грошовий обіг в сучасній Україні.

Тема 5. Монети як пам'ятка світової культури

(Ця тема піднімає питання музейної інтерпретації нумізматичного матеріалу: формування перших особистих нумізматичних колекцій; накопичення та опису найвідоміших світових колекцій з нумізматики; вивченню географії, історичної та художньої значущості нумізматичних колекцій України).

Підтема 10. Монети в найбільш значущих нумізматичних зібраннях Європи

Початковий інтерес до естетичної значущості монет в імператорському Римі. Формування первинних нумізматичних зборів в епоху Відродження (колекції Петрарки і Боккаччо). Початок торгівлі монетними артефактами як відображення первинного нумізматичного колекціонування. Перші монетні аукціони кін. XVI - XVIII ст. Монети «падуанци» і формування ринку колекційних підробок. Нумізматичні колекції Козімо і Лоренцо Медичі. Колекція Еразма Роттердамського

як основа нумізматичного зібрання Історичного музею в Базелі. Нумізматична колекція мюнцкабіната кунсткамери. Формування нумізматичного зібрання Ермітажу. Нумізматичні колекції найбільших музеїв світу (Британський музей; ДІМ; Лувр; Метрополітен музей; Ермітаж і ін.).

Підтема 11. Монетні колекції в Україні

Нумізматична колекція Національного музею історії України – найбільша в Україні. Вона налічує близько 120 тис. монет, медалей, орденів, паперових грошей, знаків та значків. Це зібрання формувалося впродовж ХІХ–ХХ ст. В його основу покладено три найбільші нумізматичні колекції Києва: Мюнцкабінету Університету святого Володимира, Церковно-археологічного музею Київської духовної академії та Київського художньо-промислового і наукового музею. Регіональні музейні колекції (на прикладі ХІМ). Пам'ятні монети України та розвиток нумізматичного колекціонування в Україні; українські колекціонери нумізмати.

9. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва	Кількість годин
1	Періодизація монетної справи в добу Античності	4
2	Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя	4
3	Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи	2
Разом:		10

Теми практичних занять

№ п/п	Назва	Кількість годин
1	Періодизація монетної справи в добу Античності.	4
2	Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя.	4
3	Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи.	4
4	Монети як пам'ятка світової культури.	2
Разом:		14

Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Періодизація монетної справи в добу Античності	8
2	Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя	8
3.	Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи .	4
4.	Монети як пам'ятка світової культури.	20
Разом		40

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Семінарське заняття №1.

Періодизація монетної справи в добу Античності

Тема 1.

Монетні системи Стародавньої Греції

Питання для обговорення:

1. Специфіка давньогрецьких монетних систем (на прикладі аттичної монетної системи).
2. Монетні матеріали (срібло, золото, електор та інші).
3. Методики виготовлення монет (штемпель, характер виробництва, семантика зображень)

Література: 1, 2, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 25.

Тема 2.

Монетні системи Стародавнього Риму

Питання для обговорення:

1. Давньоримські республіканські монети; романо-кампанська чеканка монет.
2. Монетний обіг Риму імперської доби.
3. Давньоримський монетний портрет.

Література: 1, 2, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 25.

Семінарське заняття №2.

Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу середньовіччя

Тема. 1

Періодизація середньовічної монетної справи в Західній Європі

Питання для обговорення:

1. Варварська чеканка: загальна характеристика та семантика зображень.
2. Монетна реформа Карла Великого.
3. Празькі гроші: історія виникнення, технологія виготовлення, історія девальвації.
4. Псування монет: причини та характер.

Література: 1, 2, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 17, 20, 25.

Тема 2.

Монетна система Київської Русі і грошовий обіг в XI-XIV ст.

Питання для обговорення:

1. Перші давньоруські монети (златники; срібники)
2. Куфічні діргеми: їх проникнення та характер обігу на території Давньоруської держави.
3. Куна, резана, ногата, гривна та векша – проблеми історичної інтерпретації.
4. Особливості середньовічних грошових емісій на території сучасної України

Література: 1, 2, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 17, 20, 25.

Семінарське заняття №3.

Тема: Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи

Питання для обговорення:

1. Причини і умови появи паперових грошей.
2. Грошові знаки УНР.
3. Формування державної монетної системи сучасної України

Література: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 22, 25

Практичне заняття №1.

Періодизація монетної справи в добу Античності.

Тема. 1 Монетні системи Стародавньої Греції

Завдання: Розробка уніфікованого паспорту.

1. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу (монета на самостійний вибір студента) аттичної монетної системи.
2. Зробити повний музеологічний опис золотої античної монети (монетний тип на самостійний вибір студента).
3. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу (монета на самостійний вибір студента) на основі монетних систем Північного Причорномор'я

Література: 1, 2, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 25.

Тема. 2 Монетні системи Стародавнього Риму

Завдання: Розробка уніфікованого паспорту.

1. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу (асс).
2. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу (денарій)
3. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу (ауреус)
4. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу з грошового обігу Візантії (монета на самостійний вибір студента) .

Література: 1, 2, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 25.

Практичне заняття №2.

Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя

Тема 1. Періодизація середньовічної монетної справи в Західній Європі

Завдання: Розробка уніфікованого паспорту.

1. Зробити повний музеологічний опис монетного матеріалу з періоду варварської чеканки (монета на самостійний вибір студента).
2. Зробити повний музеологічний опис середньовічного денарія (конкретний монетний тип на самостійний вибір студента).
3. Зробити повний музеологічний опис середньовічного гроша (конкретний монетний тип на самостійний вибір студента).

Література: 1, 2, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 17, 20, 25.

Тема 2. Монетна система Київської Русі

Завдання: Розробка уніфікованого паспорту.

1. Зробити повний музеологічний опис куфічного диргема, знайденого на території України (конкретний монетний тип на самостійний вибір студента).
2. Зробити повний музеологічний опис західноєвропейського денарія, знайденого на території України (конкретний монетний тип на самостійний вибір студента).
3. Зробити повний музеологічний опис середньовічного гроша, знайденого на території України (конкретний монетний тип на самостійний вибір студента).

Література: 1, 2, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 17, 20, 25.

Практичне заняття №3.

Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи

Тема 1. Специфіка монетного карбування і спрямованість фінансових потоків в Західній Європі в епоху нового та новітнього часу

Завдання: Розробка уніфікованого паспорту.

1. Зробить повний музеологічний опис монетного матеріалу талерного типу (конкретна монетна одиниці на самостійний вибір студента).
2. Зробить повний музеологічний опис монетного матеріалу золотого європейського стандарту нового часу (конкретна монетна одиниця на самостійний вибір студента).
3. Зробить повний музеологічний опис монетного матеріалу с ознаками високої художньої цінності – нагородні монети, медалі (конкретна монетна одиниці на самостійний вибір студента).

Література: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 22, 25.

Тема 2. Зразки купюр грошових емісій Центральної Ради та УНР

Завдання: Розробка уніфікованого паспорту.

1. Банкноти доби УНР, Гетьмана Скоропадського та Директорії (конкретна одиниці на самостійний вибір студента).
2. Банкноти та монети радянського періоду (конкретна одиниці на самостійний вибір студента).
3. Монети сучасної України (конкретна монетна одиниці на самостійний вибір студента).

Література: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 22, 25.

Практичне заняття №4.

Монети як пам'ятка світової культури

Завдання: вивчення та компаративний аналіз специфіки експонування нумізматичних колекцій в музеях світу та України. (розробка презентації)

1. Принципи експонування монетного матеріалу в археологічних музеях.
2. Принципи експонування монетного матеріалу в музеях загально історичного профілю.

3. Принципи експонування монетного матеріалу в образотворчих музеях.

Література: 1, 8, 9, 11, 17, 18, 19, 20.

Самостійна робота №1. Періодизація монетної справи в добу Античності

Тема 1. Природа, культура і мистецтво Давньої Греції, відображення та семантика давньогрецьких монет.

Тема 2. Монетний обіг (зовнішній вигляд, вартість і семантика монет) епохи еллінізму.

Тема 3. Специфіка професійної діяльності римських монетних дворів (в центрі, на периферії, в армії)

Тема 4. Монетний обіг в Східно-Римській імперії (Візантії). Семантика художніх зображень монетних артефактів Візантії.

Мета: Розширити уяву про витоки формування та склад музейних зібрань монетного матеріалу античного періоду.

Завдання: Зробити самостійні презентації монетних колекцій античної доби, які можуть бути використані студентами різних курсів в межах відповідної комунікативної практики (музейна педагогіка).

Цільова аудиторія: Учні гімназій та ліцеїв загальноосвітнього рівня.

Література: 1, 2, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 25.

Самостійна робота №2.

Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в добу Середньовіччя

Тема 1. Брактеати середньовічної Європи.

Тема 2. Специфіка англійського монетного виробництва доби середньовіччя.

Тема 3. Арабські, скандинавські і слов'янські автори про грошовий потік на території Давньоруської держави.

Тема 4. Монетне виробництво Галицько-Волинської держави.

Мета: Розширити уяву про витоки формування та склад музейних зібрань монетного матеріалу середньовічного періоду.

Завдання: Зробити самостійні презентації колекцій середньовічного монетного матеріалу, які можуть бути використані студентами різних курсів в межах відповідної комунікативної практики (музейна педагогіка).

Цільова аудиторія: Учні гімназій та ліцеїв загальноосвітнього рівня.

Література: 1, 2, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 17, 20, 25.

Самостійна робота №3.

Етапи становлення та динаміка регіонального розвитку монетної справи в нові та новітні часи

Тема 1. Епоха великих природно-наукових відкриттів і їх відображення в монетному виробництві Західної Європи.

Тема 2. Грошовий обіг в сучасній Україні.

Мета: Розширити уяву про витоки формування та склад музейних зібрань монетного матеріалу нового та новітнього часу.

Завдання: Зробити самостійні презентації колекцій монетного матеріалу нового та новітнього часу, які можуть бути використані студентами різних курсів в межах відповідної комунікативної практики (музейна педагогіка).

Цільова аудиторія: Учні гімназій та ліцеїв загальноосвітнього рівня

Література: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 22, 25.

Самостійна робота №4.

Монети як пам'ятка світової культури

Тема 1. Робота з конкретним монетним матеріалом античної доби (Катабанска дидрахма; золоті статери Босфора, античні монети з електра, римски aes signatum; римськи срібряні дененарії зі слоном та ін.).

Тема 2. Робота з конкретним монетним матеріалом доби середньовіччя (динар Хашими, золотий англійський розенобль, золотий флорін Едуарда III, монети чешуйки, ефимки як система оттиску на монетах талерного типу та інш.)

Тема 3. Робота з конкретним монетним матеріалом нового та новітнього часу (Дублон Брашера, Константинів рубл, Подвійний орел з рельєфом, Єлизавета II (маса 100 кг.), монета «Щедрик», монета «Петриківський Розпис» та ін.).

Тема 4. Робота з грошовим еквівалентом різних країн світу (худоба, індіанські вампуми, металеві браслети, буси зі скла, раковини каурі, хутрянні шкурки, наконечники стріл та ін.).

Мета: Вивчити та використовувати, в контексті завдань комплектування та музейної комунікації, унікальні монети з приватних зібрань, музейних колекцій та аукціонів світу.

Завдання: Зробити історичне дослідження, уточнити аспекти музеєфікації та створити презентації з теми «Монети як пам'ятка світової культури».

Цільова аудиторія: Учні гімназій та ліцеїв загальноосвітнього рівня; студенти історичного, культурологічного та музеологічного профілів.

Література: 1, 8, 9, 11, 17, 18, 19, 20. 27.

Навчальні методи, які реалізуються при викладі дисципліни: «Нумізматика в музеєзнавстві»:

Даний курс був розробленим таким чином, щоб пам'ятки нумізматики розглядалися в контексті світового історико-культурного досвіду. Подібний підхід зумовив такі методи навчання:

- метод проблемного навчання;
- методи послідовно-текстуального і поетапного вивчення історичних джерел;
- метод навчальної гри;
- метод тестування.

Проблемний метод передбачає структурну подачу лекційного матеріалу. Крім того, при проведенні семінарських занять проблемний метод дозволяє обговорення питань по схемі: «доповідь-опонент». Досвід проведення таких семінарів показує, що вони проходять більш жваво, ніж просте обговорення доповідей.

У ході вивчення конкретних нумізматичних артефактів, так само як і музейних джерел студент повинен використовувати метод **послідовно-текстуальної роботи з джерелом**. В цьому випадку у студентів виробляються вміння знаходити необхідну інформацію в одному або декількох джерелах; аналізувати і зіставляти інформацію в різних джерелах; судити про її достовірність, ступінь об'єктивності або суб'єктивності (наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація). **Практичні методи роботи з джерелом** дуже різноманітні (за логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні; за ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі). Викладач обирає їх в залежності від рівня підготовленості студентів і складності досліджуваних тем. При використанні логічних завдань діяльність студентів стає менш керованою, носить творчий характер і вимагає самостійності. В даному випадку реалізується **метод навчальної гри**, фактично це методи стимулювання інтересу до навчання (цікавих аналогій, мозкового штурму, метод аналізу помилок та ін. У висновку викладач дає оцінку роботі студентів (**метод тестування**) і обґрунтовує виставлені оцінки.

Реалізація комплексного підходу прогнозує використання в навчальному процесі активних та інтерактивних форм проведення занять в поєднанні з позааудиторною роботою з метою формування та розвитку професійних навичок студентів.

Методи контролю. Критерії оцінки: пороговий - це рівень знань, який передбачає загальне ознайомлення з нумізматичним матеріалом. Базовий рівень знань дозволяє поєднувати дані нумізматики з аналізом музейних нумізматичних колекцій. Розвинутий рівень знань передбачає знайомство студента з сучасною

методологією дослідження як в науково-дослідній музейної роботи, так і в загальній нумізматичній атрибуції пам'яток.

Форми контролю

№з/п	Вид контролю	Методи контролю
1.	Поточний	Доповіді на семінарському занятті. Виконання практичної роботи
2.	Підсумковий контроль	Залік

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Розподіл балів за формами контролю.

- робота на семінарському занятті — 3-5; 5 семінарів — до 15 балів;
- робота на практичному занятті — 3-5; 4 практичних — до 20 балів;
- самостійна робота студента — 3-5; 4 тестування — до 20 балів;
- контрольні роботи; виступи з презентаціями (як підсумок самостійної роботи, участь в роботі студентів музеєзнавців в межах заходів, що пов'язані з реалізацією різноманітних форм музейної комунікації, тощо — до 25 балів.

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю 80: залік — 20 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

0-34	Ф	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	----------	--	---

Рекомендована література

Обов'язкова література

1. Готівковий обіг України: від античних часів до сьогодення // Вісник НБУ. Квітень, 2013. С. 22 – 30
2. Гроші в Україні: факти і документи НАН України. Ін-т історії України. Київ.: Фірма “ARC – Ukraine”, 1998. 454 с.
3. Гроші України. Київ: Національний банк України, 2011. 504 с.
4. Гнатишак М. Державні гроші України 1917-1920 років. Клівленді, 1973. 376 с.
5. Загреба М. Монети України 1992 - 2017 рр. Київ: Нумізматика и фалеристика, 2020. 320 с.
6. Котляр М. Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV-XVIII ст. / Відп. ред. І. С. Слабеев. АН УРСР. Інститут історії. Київ: "Наукова думка", 1981. 240 с.
7. Шуст Р. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Київ: Знання, 2009. 376 с.

Додаткова література

8. Банкноти і монети України / Ілюстрований каталог. Київ, 2002. 92 с.
9. Вісник національного банку України. № 10, 2002. 76 с.
10. Енциклопедія банківської справи України. / Редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. Київ: «Молодь», «Ін Юре», 2001. 680с.
11. Загреба М. Монети України. Каталог. Київ, ФОП Загреба, 2023. 432 с.
12. Зварич В. В. Нумізматичний словник. Львів: Вища школа -- Вид-во при ЛДУ, 1972. 112 с.

13. Зайончковський Ю.В. Срібні монети джучидського хана Ахмада б. Мухаммада (1459 - 1481 рр.) // Львівські нумізматичні записки. 2016. № 13. С. 27 – 31.
14. Коцур В.П. Державна політика протидії фальшивомонетництву в Російській імперії XIX – початку XX ст. // https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fistor/program_5f719c5bbf4d4.pdf
15. Макаров О. Монети з дідусевої скриньки. Київ: Грані-Т, 2010. 80 с.
16. СІД: питання теорії та методики, Київ: Інст. історії України НАНУ, 2009. 272 с.

Інформаційні ресурси

17. Історико-музеєзнавча бібліотека. URL: http://t.me/muzeyeznavtsi_literatura (дата звернення: 16.05.2023).
18. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <http://www.nplu.org>. (дата звернення: 16.05.2023).
19. Національна бібліотека України В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>. (дата звернення: 16.05.2023).
20. Харківська державна академія культури. URL: <http://c.ac.kharkov.ua> (дата звернення: 16.05.2023).
21. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка. URL: <http://www.korolenko.kharkov.com> (дата звернення: 16.05.2023).

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИЦИПЛІНИ НУМІЗМАТИКА В МУЗЕЙНИЦТВІ

1. Основні категорії нумізматики.
2. Формування грошового еквіваленту.
3. Основні типи монетного обігу зі стародавніх часів і до сьогодення.
4. Монетний матеріал.
5. Періодизація грошового обігу Стародавньої Греції.
6. Боги і міфологічні персонажі на грецьких монетах.
7. Періодизація монетної системи Риму.
8. Романа-кампанське карбування монет.
9. Проблема псування монет в епоху Античності.
10. Римський монетний портрет.
11. Візантійська монетна система.
12. Релігійна символіка на середньовічних монетах.
13. Періодизація середньовічного монетного виробництва.
14. Епоха талера.
15. Закон Коперніка - Грешема.
16. Середньовічні європейські монети в грошовому обігу Стародавньої Русі.
17. Найдавніші праслов'янські монети (VIII - XII ст).
18. «Безгрошевий період» давньоруської держави (XII - XIV ст).
19. Карбовані монети періоду феодальної роздробленості.
20. Загальна проблема псування монет в середньовічну добу.
21. Процес створення централізованих грошових систем на території України.
22. Регіональні грошові реформи XVII ст.
23. Золоті монети XVI - XVII ст.
24. Імперські грошові реформи XVIII ст.
25. Монетна справа в українських землях XIX – поч. XX ст.
26. Світові грошові еквіваленти.
27. Специфіка монетного обігу на Близькому Сході (на прикладі історії монетної справи Китаю).
28. Нумізматичні колекції музеїв України.
29. Нумізматичні колекції світової музейної мережі
30. Грошові еквіваленти в музейних зібраннях Європи і Америки.
31. Приватне колекціонування та сучасна нумізматики.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

НУМІЗМАТИКА В МУЗЕЙНИЦТВІ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів пешого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 02 «Культура та мистецтво»
спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»
освітньої програми «Музейно-екскурсійна діяльність»

Укладач:

Тортіка Марія Валеріївна,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри музейно-туристичної діяльності

Видається в авторській редакції

План 2024

Підписано до друку 16.09.2024 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк різнограф.
Ум. Друк арк. 1,99. Обл.-вид. арк. 2,08. Тираж 100. Зам. №

Адреса редакції і видавця:

ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
тел. (057) 731-27-83. e-mail: rvv2000k@ukr.net.
Свідоцтво про держреєстрацію ДК №3274 від 04.09.2008 р.